

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
timad
Cilt / Volume: 18 - Sayı / Issue: 35 - Yıl / Year: 2023

ISSN: 1306-4223 / e-ISSN: 2822-4612

**Milliyetçi Bir Din Görevlisi: Abdülğafur İştın (1882-1951),
Kuva-yı Milliye'den Meclise**

*A Nationalist Religious Official: Abdülğafur İstin (1882-1951) from Kuva-yı Milliye to
Parliament*

Merve Üner

Dr.Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
*Assist Prof. Dr., Balıkesir University, Science
Faculty of Literature, Department of History
merveuner@balikesir.edu.tr*

orcid.org/0000-0002-1657-9921

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / *Article Types*: Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 07.10.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 05.01.2023

Cilt / *Volume*: 18, Sayı / *Issue*: 35, Sayfa / *Pages*: 49-72

Atıf / *Cite as*: Üner, M. (2023). Milliyetçi Bir Din Adamı: Abdülğafur İştın (1882-1951),
Kuva-yı Milliye'den Meclise, [*A Nationalist Religious Official: Abdülğafur İstin (1882-1951)
From Kuva-yı Milliye to Parliament*] Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar
Dergisi-*Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization*, 18/35: 49-72.

İntihal / *Plagiarism*: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği
teyit edildi./ *This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism
software.*

Milliyetçi Bir Din Görevlisi: Abdülgafur İştın (1882-1951), Kuva-yı Milliye'den Meclise

Öz

Milli Mücadele sürecinde pek çok din görevlisi gibi, Müftüzade Abdülgafur İştın da önemli görevler üstlenmiştir. Kendisi, dönem itibarıyla oldukça kritik bir nokta da yer alan Balıkesir şehrinde, Kuva-yı Milliye'nin kuruluşu, yapılan toplantı ve kongrelerde nitelikli hizmetlerde bulunmuştur. Din görevlisi olması hasebiyle halkın üzerinde sağladığı maneviyat ile Milli Mücadele'ye önemli katkılarda bulunmuştur. Abdülgafur İştın, bu zorlu evrede halkı sadece manevi yönden etkilememiş, aynı zamanda siyasi kişiliğiyle de ön plana çıkmıştır. Kendisi, hem Meclis-i Mebusan, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde milletvekilliği yapmıştır. Özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk döneminde yeni devletin gelişmesine yönelik pek çok uzun konuşması mevcuttur. Biz bu çalışmamızda, Abdülgafur İştın'ın hayatı, Milli Mücadele'ye katkısı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetlerini ele alarak değerlendireceğiz. Araştırma esnasında, arşiv vesikaları, zabıt cerideleri, sözlü tarih ve araştırma kaynaklarından faydalanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Abdülgafur İştın, Balıkesir, Milli Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi, kongre.

A Nationalist Religious Official: Abdulgafur Istin (1882-1951) From Kuva-yı Milliye to Parliament

Abstract

During the National Struggle, like many religious officials, Muftizade Abdulgafur Istin, assumed important duties. He provided qualified services in the founding of the Kuva-yı Milliye, the meetings and congresses in the city of Balıkesir, which was at a very critical point in terms of the period. As a religious officer, he made important contributions to the National Struggle with the spirituality he provided to the people. Abdulgafur Istin not only influenced the people spiritually in this difficult phase, but also came to the fore with his political personality. He was a member of parliament during both the Parliamentary Assembly and the Grand National Assembly of Turkey. He has many long speeches on the development of the new state, especially in the first term of the Grand National Assembly of Turkey. In this study, we will evaluate Abdulgafur Istin's life, his contribution to the National Struggle and his activities in the Turkish Grand National Assembly. During the research, archive documents, officers records, oral history and research resources were used.

Keywords: Abdulgafur Istin, Balıkesir, National Struggle, Grand National Assembly of Turkey, congress.

1.Giriş

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri adına İngiltere ile imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması'nı büyük bir tehlike altına girmiştir. Bu antlaşmaya dayalı olarak İtilaf Devletleri tarafından desteklenen Yunan Ordusu emperyalist fikirlerini uygulamak için ilk iş olarak İzmir'i 15 Mayıs 1919 tarihinde işgal etmiştir(Gökçen, 2016; Çelebi, 2019; Gökbilgin, 2020). Çok geçmeden İzmir'in işgal haberi, Anadolu'da yayılmış ve yurdun dört bir tarafında işgali kınyayan mitingler yapılmış ve de İstanbul'daki resmi makamlara protesto telgrafları yağmıştır (Selvi, 2007). Aynı zamanda, Yunan işgaline karşı Batı Anadolu'nun çeşitli yerlerinde silahlı mukavemet hareketleri başlamıştır. Bu sırada Balıkesir vilayetinde de işgale karşı bir takım kıpırdanmalar başlamış ve Kuva-yı Milliye adıyla anılan direniş gücü kurulmuştur (Akarşlan, 1998). Kısa sürede gelişen karşı koyma hareketi sonucunda Batı Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi, Balıkesir ve çevresinde de düşman karşısında bu mücadeleyi halk üstlenmiş ve yaklaşık on üç ay kadar direnilmiştir.

Balıkesir, Milli Mücadele'de Yunan işgaline karşı koyan ilk şehirlerarasındadır. Git gide ilerleyen Yunan kuvvetlerini durdurmak için vatan uğruna fedakârlıktan kaçınmayan Balıkesirliler, yaptıkları çalışmalarla önemli bir direniş örneği sergilemişlerdir. Bölgede bu direnişi örgütleyen pek çok önemli isim bulunmakla birlikte, bu kişiler arasında Balıkesirli din görevlisi Abdülgafur İştın'ın da üstün hizmetleri de yadsınamaz. Kendisi sergilediği mücadelecilikle hem cephede, hem de cephe gerisinde üretken bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüş, savaş sürecinde ise, halkın maneviyatını da yüksek tutarak, moral sağlamıştır.

Çalışmanın amacı, Yunan işgaline karşın vatansever Balıkesir halkının vermiş olduğu mücadele, alınan tedbirler ve bölgenin kurtuluşu için etkin bir şekilde rol oynayan Abdülgafur İştın hakkındaki detayları incelemektir.

2. Hayatı

Abdülgafur İştın, 1882 yılında Balıkesir'de doğmuştur¹. Babası Balıkesir müftüsü Osman Nuri Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini

¹Abdülgafur İştın'ın doğum tarihi Ali Sarıkoyuncu'nun eserinde, 1876 olarak verilmiştir. Bkz. Ali Sarıkoyuncu, Milli Mücadelede Din Adamları I, Ankara 2007, s.66; Enver Konukçu ve Fahri Çoker'in eserinde doğum tarihi ise, 1879 olarak geçmektedir. Enver Konukçu, Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.65; Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, C.3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:6, Ankara 1993, s.591; Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'nda bulunan mezar taşında ise, doğum tarihi 1882'dir. Yine 1920 yılında mecliste Karesi milletvekili olarak yer almış ve bu tarihteki seçim mazbatasında kendisinin yaşı 38 olarak verilmiştir. Bu durum 1882 yılında doğduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Bkz. Abdülgafur İştın, 13.05.1920, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_249_1_1.pdf 20.10.2022.

özel olarak tamamladıktan sonra girdiği Balıkesir İdadisi'nden 1897'de mezun olmuştur. Ayrıca Hacı Halil Efendi Medresesi'nde eğitim görmüş ve 1908'de müderrislik görevinde bulunmuştur. Hem Arapça hem de Farsça bilen Abdül-gafur Efendi, 1912'de aynı medresede dersiâmlığa² atanmıştır. 1914 yılında da yeni açılan Darülhilafe Medresesi'nde³ Türkçe öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Ancak daha sonra öğretmenlik görevinden alınmıştır (Çoker, 1993).

Din görevlisi olarak görevini sürdüren Abdül-gafur Efendi, Balıkesir'i Yunan tehdidi karşısında korumak için Milli Mücadele'yi benimsemiştir. İzmir'in işgali sonrası yapılan Okuma Yurdu toplantısı, ardından Alacamescid Toplantıları ve yerel nitelikli olarak toplanan Balıkesir Kongreleri'nde yer alması bağımsızlık uğruna vatansever kişiliğini ortaya koymaktadır (İlgürel, 1999). Kendisi yapılan bu toplantılarda açılış ve kapanış dualarını yaparak halka maneviyat ile destek sağlamış, milli birlik ruhunu bir arada tutmaya çalışmıştır (Çarıklı, 1967).

Abdül-gafur Efendi, Balıkesir Kuva-yı Milliyesi Heyeti Merkeziye üyeliği gibi önemli bir vazife üstlenmiş, ayrıca Alaşehir Kongresi'ne Balıkesir temsilcisi olarak katılmıştır. Aynı kongrede kendisine kâtiplik görevi verilmiştir (İlgürel, 1999, s:70,119). Milli Mücadele yıllarında Anadolu'daki direnişi kırmaya yöne-lik çıkan iç isyanlardan Anzavur Ayaklanması'nın bastırılması için gönüllü bir taburun içerisinde yer almıştır (Çoker, 1993).

Kendisi siyasi eylemleriyle de dikkat çekmiştir. Osmanlı Devleti döneminde 19 Aralık 1915 tarihinde Meclis-i Umumi azalığı görevine getirilmiştir (BOA, DH. UMVM. 62/22, s:1-8). Yine Meclis-i Mebusan'da 1919 Kasım ayı içerisinde yapılan seçimlerde Karesi vilayetinden Kuva-yı Milliyeci bir milletvekili olarak yer almıştır (Albayrak, 1998). Devamında ise, TBMM'nin ilk dönemi için 25 Nisan 1920'de yapılan seçimde Karesi milletvekili seçilmiş ve 9 Mayıs 1920'de meclise katılım sağlamıştır (Çoker, 1993). Maarif ve Şer'iyet komisyonlarında da faal bir şekilde çalışmalarını sürdürmüştür (Sarıkoçuncu, 2007).

Milletvekilliği sona erince yeniden hizmet isteğinde bulunmuş, 1923 yılında Darülhilafe Medresesi Medenî ve Hukuki Bilgiler Öğretmenliği'ne atanmıştır. 1924'te Arapça öğretmenliğini üstlenmiş, bunun yanı sıra İmam-Hatip Okulu'nda din dersleri okutmaya başlamıştır. Aynı yıl içerisinde Arapça öğretmenliğinden istifa etmiş ve 1925'te Hadis ve Tefsir öğretmeni olarak görevlendirilmiş olsa da, derslerine devam etmediği gerekçesiyle istifa etmiş sayılmıştır. 1926'da Balıkesir vaizliğine tayin edilmiştir. 1933 yılında ise kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır (Çoker, 1993).

² Bir medreseyi bitirdikten sonra tabi tutulduğu hususi bir imtihan sonrasında medrese öğrencisine ders okutma hakkını kazanan kimse (Kepecioğlu, 1999).

³İstanbul medreselerinin genel adı. <https://www.sabah.com.tr/sozluk/tarih/istanbul-medreselerinin-genel-adi-drul-hilfetil-aliyye-medresesi> 28.10.2022.

Abdülğafur Efendi, evli olup dört çocuk babası idi (Çoker, 1993; TBMM Albümü 1920-2010, 2010, s:40). Eşi, Rabia Hanım'dır. Çocuklarından Mehmet Mücteba İştın, avukat olup, TBMM'de 9. 10. ve 11. dönem Balıkesir milletvekilliği yapmıştır (Mücteba İştın, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi; Hâl Tercümesi, TBMM Arşivi). Lamia ve Dilnevaz isminde kızları bulunmaktadır. Bir de Nuri adında bir oğlu daha olmuş, fakat henüz bir yaşındayken bu çocuğunu kaybetmiştir. Çocuklarının annesi Rabia Hanım 41 yaşında vefat etmiş, onun ardından ikinci evliliğini Nadide Hanım ile yapmıştır⁴. Abdülğafur İştın, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği yararlılıklar nedeniyle TBMM tarafından kırmızı-yeşil şeritli İstiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir⁵. 2 Temmuz 1951'de Balıkesir'de vefat etmiştir. Kabri, Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'ndadır. Abdülğafur İştın'ın mezar kitabesinde ise;

“Hüvelbaki
Hatm-i Kuran ve cemaatle teravih kılıp
Leyle-i kadirde bir kuş gibi uçtu nâgâh
İsminin mazhariyetin şöylece tesbit etti
Üçler imdat ile tarihini gufran-ı ilahı
Balıkesir ulemasından müftü Osman Nuri Efendi oğlu
Abdülğafur Ferahi İştın
Ruhuna fatiha!. 1282-1951”. (Eren, 1990:27).

⁴Abdülğafur İştın'ın yeğeni Firuz Filiz Doğan ve torunlarından olan Hakan Arabacıoğlu, Mehmet Faiz Arabacıoğlu ile 20.10.2022 tarihinde yapılan görüşmeye aittir. Kendilerine verdikleri bilgiler doğrultusunda teşekkür etmekle birlikte, yine Abdülğafur İştın'ın akrabaları ile görüşüp gerekli materyal ve bilgiyi sağlayan ve makalenin yazılmasında destek ve teşviğini gördüğüm Sayın Prof. Dr. Nahide Şimşir'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

⁵Abdülğafur İştın'a önce Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yeşil şeritli İstiklal madalyası verilmiş, ancak daha sonra madalyası kırmızı-yeşil şeritliye çevirilmiştir (BCA, 30.10.0.0/195-334-13, s: 1-7). 4 Nisan 1921 tarihinde TBMM tarafından İstiklal Madalyası Kanunu çıkarılmış ve Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kanunun 5. maddesi gereği hem milletvekili olup, hem de cephede savaşanlara kırmızı- yeşil şeritli kurdeleli madalya verilecektir. (Özdemir, 2018; Karaca, 2000; T.C. Resmi Gazete, 4.04.1921, Sayı:9, s:195)

Resim 1. Abdülgafur İştın'ın cenazesine ait bir fotoğraf⁶
(Aile fotoğraf arşivi)

Abdülgafur İştın'ın hem Kuva-yı Milliye, hem Milli Mücadele hem de meclisteki Balıkesirli ve Türk halkı için yürütmüş olduğu fedakarane çalışmaları sonucu, onun ölümü Balıkesir halkında derin bir üzüntü yaratmış, fotoğrafta da görüldüğü üzere halkın büyük bir kısmının cenaze merasimine katılmış olması da kendisine olan sevgiyi ve saygıyı göstermektedir.

3. Milli Mücadele Dönemi Faaliyetleri

3.1. Abdülgafur İştın ve Okuma Yurdu Toplantısı

İzmir'in işgali haberi Balıkesir'e telgrafla ulaşmış ve 16 Mayıs 1919 günü belediye de şehrin ileri gelenlerinin katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda Cuma namazı sonrası Okuma Yurdu'nda⁷ toplanılması yönünde karar alınmış, siyasi düşünce, din ve milliyet gözetmeksizin bütün unsurların katılımı uygun görülmüştür (Özer, 1998).

⁶ Resim 1'deki fotoğrafta, Abdülgafur İştın'ın cenazesi Balıkesir Zağnos Paşa Camii'sinden Asri Mezarlığı'na götürülmektedir. Fotoğrafta Balıkesir Devlet Hastanesi'nin yapım aşamasında olduğu görülmektedir. Abdülgafur İştın'ın mezarı ileriki yıllarda oğlu Mehmet Mücteba İştın tarafından Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'na getirilmiştir.

⁷ Okuma Yurdu, Milli Mücadele yıllarında Saat Kulesi'nin yer almakta idi. Günümüzde ise, Balıkesir Kuva-yı Milliye müzesi olarak hizmetini sürdürmektedir.

Başkanlığını Mehmed Vehbi Bolak'ın üstlenmesi kararlaştırılan 16 Mayıs 1919 tarihindeki toplantıya Balıkesirlilerin büyük bir kısmı katılmıştır. Toplantıda önce İzmir'den işgal haberini bildiren telgraf okunmuştur. Ardından Vehbi Bey halka hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın içeriği, vatanın işgal tehlikesi altında olduğu, bu elem veren husus karşısında vatani ve milleti korumak için nasıl bir yol izleneceği yönündedir (İlgürel, 1999).

Vehbi Bey'in oldukça etkileyici olan bu konuşmasının ardından halkla birlikte karşılıklı görüşler ortaya çıkmıştır, nihayetinde Yunan işgali karşısında tedbirler almak üzere 11 kişilik bir heyet seçilmesine karar verilmiştir. Bu heyete, Balıkesir'in öncü eşrafından Mehmed Vehbi Bolak, Zarbalı Hulusi Bey, Keçecizade Hafız Mehmed Emin Bey, Maarif Müdürü Sabri Bey, Abdülgafur Efendi, Rum Papazı Konstantin, Ermeni Papazı Deragont, Osmanlı Bankası Müdürü Papadaki, Avukat Peron ve Abdülgafur Iştın seçilmiştir (V. Bolak, 1990).

Hem Müslümanlardan hem de gayrimüslimlerden oluşan bu 11 kişilik heyet, Okuma Yurdu'ndaki toplantının ardından Yunan işgalini protesto amaçlı İstanbul'a bir telgraf çekmek istemişlerdir (İlgürel, 1999). Çünkü işgaller karşısında İstanbul Hükümeti sessiz kalmış ve halk kendi kurtuluşunu kendisi yaratmak mecburiyetinde hissetmiştir (Selek, 2020; Üner, 2020). İstanbul'a çekilecek olan telgrafa gayrimüslimlerden oluşan üyeler, bu telgrafı imzalamayacaklarını ve yapılacak olan protesto ile toplantılara katılmayacaklarını bildirmişlerdir (Tekeli ve İlkin, 1989). Bunun üzerine aralarında Abdülgafur Efendi'nin de yer aldığı Müslüman yedi üye tarafından 16 Mayıs 1919 akşamı işgallerin kabul edilmediği ve savunma girişimlerinde bulunulmasına yönelik bir telgraf İstanbul'a çekilmiştir (V. Bolak, 1990). Oldukça manidar ifadeler taşıyan protesto telgrafında hem İstanbul hükümeti hem de Avrupalı Devletler işgaller sebebiyle eleştirilmiş, ayrıca İzmir civarında Yunan Ordusu'nun işgal hareketlerinin izahının mümkün olmadığı da vurgulanmıştır (İlgürel, 1999). Gönderilen telgrafla, Balıkesir halkı birlik ve beraberlik içerisinde hareket ederek, işgaller karşısında sessiz kalmayacaklarını göstermek istemişlerdir. İlaveten, bu telgraf, hem işgalci güçlere, hem de İstanbul Hükümeti'ne Yunan işgali karşısında direniş göstereceklerini ve yasal hakları için mücadele edeceklerini korkusuzca ifade etmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Abdülgafur Iştın'ın içerisinde yer aldığı heyetin Okuma Yurdu sonrası toplantı yeri Zarbalı Hulusi Bey'in evidir. Sabaha kadar süregelen bu toplantıda, memleketin aydınları ve halkın da iştirak edeceği kapsamlı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bunun üzerine Alacamescid'de genel bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir (Şimşir, 2022).

3.2. Abdülgafur Iştın, Alacamescid Toplantıları ve Halkı Bilgilendirme Çalışmaları

Belediye Başkanı Keçecizade Hafız Mehmet Emin Bey tarafından 18 Mayıs 1919 Pazar günü ikinci namazı sonrasında Alacamescid Camii'nde mevlid-i

şerif düzenlemiştir. Birinci Alacamescid Toplantısı olarak adlandırılan bu toplantıya halk organize olarak katılım sağlamıştır. Yapılan müzakereler sonrası Balıkesir eşrafından oluşan 41 kişilik bir Heyet-i Merkeziye seçilmiş ve Kuva-yı Milliye kurulmuştur. Heyet-i Merkeziye, Yunan işgali karşısında bölgede girişilen her türlü faaliyette tek yetkilidir. Abdülgafur Efendi de bu listede ilk sıralarda yerini almıştır (İlgürel, 1999).

Alacamescid Toplantısı'nın ertesi günü 41 kişiden oluşan Heyet-i Merkeziye toplanarak, 3 önemli karar almıştır. İlk karar, İstanbul hükümeti ile görüşerek yardım istemek üzere bir heyetin oluşturulmasıdır. İkinci karar, Ayvalık ve Edremit civarına gidecek ve civardaki durum hakkında bilgi edinecek bir heyet oluşturulmasıdır. Üçüncü karar ise, Balıkesir merkezde bulunarak olası işgallere karşı hazırlık yapılmasına yöneliktir. Abdülgafur İştın, ikinci karar doğrultusunda, Ayvalık ve Edremit civarına halkı işgaller karşısında uyarmaya gidecek dört kişiden oluşan heyet içerisinde yer almıştır (İlgürel, 1999). Bir an önce yola çıkmaları istenen bu heyetlerin başlıca amaçları işgallere karşı halkı uyarmak idi. Abdülgafur Efendi'nin içerisinde bulunduğu körfez bölgesine gidecek olan heyet de bu amaç doğrultusunda yola çıkmış, aynı zamanda körfez bölgesinden göç edilmesini önlemek, Müslümanların birlik içerisinde olmalarını sağlamak, zamanı geldiğinde de milli ordu kurulması için zemin hazırlamaya yönelik hareket edilmiştir (Ayhan, 1990). Abdülgafur Efendi din görevlisi olması sebebiyle muhtemelen bölgedeki halkın işgallere karşı manevi duygularını yüksek tutmada önderlik ederek, milletin birleşmesinde büyük ölçüde etkin olmuştur.

Körfez bölgesine giden bu heyet önce, Havran meydanında Karesi mutasarrıfı tarafından yazılmış beyannameyi halka okumuşlardır. Buradaki görüşmelerin ardından Edremit ve Burhaniye'ye giderek aynı beyanname orada da okunmuş ve halkla görüşmeler yapılmıştır. Bu heyet, 26 Mayıs 1919 tarihinde Balıkesir'e dönmüştür (İlgürel, 1999). Anlaşıldığı üzere, Balıkesir'in öncü aydınları halkla iç içe bir çalışma yürütebilmek için bütün gelişmelerden halkı haberdar edecek toplantı ve bilgilendirme çalışmaları yapmışlardır. Adeta her adımını halk ile beraber atmışlardır. Abdülgafur İştın'ın da hitabet gücü ve halka kolayca ulaşma yeteneği sayesinde hem Milli Mücadele'de hem de Balıkesir Kuva-yı Milliyesinde aktif görev aldığı ortadadır.

Tüm bunlar yaşanırken Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktığı ve Milli Mücadele'nin ateşini yaktığı duyulmuştur. Balıkesir'de de büyük bir heyecan yaratan olay üzerine 3 Haziran 1919'da Balıkesir Alacamescid'de ikinci defa toplanılmıştır. Bu toplantının bir başka sebebi ise, Ayvalık'ın Yunan işgaline uğramasıdır. Toplantıya daha öncesinde seçilen Heyet-i Merkeziye'nin Balıkesir'de bulunan üyeleri katılmıştır. İçlerinde Abdülgafur Efendi'nin de bulunduğu bu toplantıda silahlı savunma yapılması gerektiği kararı alınmıştır (Akarslan, 1998). Alınan bu kararların ardından 4 Haziran'da Nazilli, 5 Haziran'da ise Akhisar Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir (Turan, 2006). İşgallerin giderek hızlanması ve tehlikenin Balıkesir'e yaklaşmasından

dolayı, daha büyük bir kalabalığın iştirak edeceği bir kongre düzenlenmesine karar verilmiştir.

3.3. Abdülgafur İştın ve Kongreler Dönemi

Balıkesir’de Heyet-i Merkeziye tarafından 28 Haziran 1919 tarihinden başlayarak 22 Mart 1920 tarihine kadar beş tane yerel kongre düzenlenmiştir⁸ (Sofuoğlu, 1994; Albayrak, 1998; İlgürel, 1999).Tertiplenen bu kongrelerin amacı, hızlanan işgaller karşısında gerekli tedbirlerin alınması, bunun için öncelikle Milli Mücadele etrafında herkesi birleştirmek ve bu mücadeleyi düzenli hale getirmektir. İlaveten, Kuva-yı Milliye’nin teşkilatlanmasını sağlamaktır (Özer, 1998). Kongrelerde hazır bir şekilde yer alan Heyet-i Merkeziye üyeleri arasında Abdülgafur Efendi de vardır. Balıkesir Kongreleri’nin önde gelen isimlerinden biri olan Abdülgafur İştın, 28 Haziran-12 Temmuz 1919 tarih aralığında süren Birinci Balıkesir Kongresi’ne Giresun⁹ nahiyesinin delegeşi olarak katılmıştır (Özalp, 1998; A. Bolak, 1990). 26-30 Temmuz 1919’da toplanan İkinci Balıkesir Kongresi’ne yine aynı nahiyeden delege olarak katılmıştır. Kendisi bu kongrede sadece delege değil, aynı zamanda kongrenin kâtipliğine seçilmiştir (Albayrak, 1998).

Balıkesir Kongreleri’nin devam ettiği sırada bir de bölgesel amaçlı 15-25 Ağustos 1919 tarihli toplanan Alaşehir Kongresi mevcuttur (Gülmez ve Önder, 2013). Pek çok bölgeden Kuva-yı Milliyeciyi bir araya getirmiş olması dolayısıyla ve teşkilatlanmayı tamamlanabilmesi açısından önemli olan bu kongreye Balıkesir’den de çok sayıda delege katılmıştır. Kongrenin Balıkesir delegeşi ve kâtipliğine Abdülgafur Efendi seçilmiştir¹⁰ (Albayrak, 1998). Alaşehir Kongresi Batı Anadolu’daki Yunan işgali karşısında önemli çalışmaların yapıldığı bir kongre olarak teşkil edildiği halde, bu kongrede de düşmanı durdurabilecek istenen sonuç elde edilememiştir. Bu olumsuz tablo karşısında Balıkesir’de üçüncü bir kongre, 16-22 Eylül 1919 tarih aralığında toplanmıştır. Abdülgafur İştın, bu kongreye de Giresun nahiyesinden delege olarak katılmıştır (Sofuoğlu, 1994). Bahsi geçen kongrede cephe ve cephe gerisinde çalışmak üzere demokratik yöntemle üye seçimi yapılmıştır. Müftüzade Abdülgafur Efendi de, aynı kongrede 32 oy alarak Soma Menzil Müfettişliği ’ne üye olarak seçilmiştir (Albayrak, 1998; Çarıklı, 1967).

19-21 Kasım 1919 tarih aralığında süren Dördüncü Balıkesir Kongresi’nde ve kendisinin kongre azalarının bulunduğu listede ismine rastlanmamıştır (A. Bolak, 1990), ancak kongreye katılanlar ilçelerin temsilcileri ve menzil müfettişleridir. Soma Menzil Müfettişi’nin de bu kongreye katıldığı malumatına erişmiş

⁸ Fuat Özer, çalışmasında Milli Mücadele döneminde Balıkesir’de dört adet kongre yapıldığını belirtmektedir (Özer, 1998).

⁹ Giresun nahiyesinin Balıkesir’de bugünkü ismi Savaştepe’dir.

¹⁰ Kongre esnasında Hacim Muhittin ve Abdülgafur Efendi’nin yapmış olduğu konuşmalar için bkz. (Çarıklı, 1967).

bulunuyoruz. Anlaşılan şu ki, bu süreçte Soma Menzil Müfettişliği görevini icra eden Abdülğafur İştın söz konusu kongreye iştirak etmiştir (Çarıklı, 1990).

Kongrelerin devam ettiği süreç içerisinde, 28 Kasım 1919 tarihli Cuma günü Yunan askerlerinin, savunmasız ve masum insanlara yaptıkları insanlık dışı hareketlerini protesto için Balıkesir’de bir miting düzenlenmiştir. İzmir’ e Doğru Gazetesi’nde “Sevgili İzmirimiz İçin Miting” başlığı altında manşet olarak verilen bu miting pek çok vatandaşın katılımıyla gerçekleşmiştir. Yapılan konuşmalar heyecan içinde ki halkı galeyana getirmiştir. Miting, Abdülğafur İştın Efendi’nin duasıyla sona ermiştir (İzmir’e Doğru, 30 Kasım 1919).

Balıkesir’de gerçekleştirilen bu mitingin akabinde, İkinci Anzavur ve Gavur İmam isyanları ortaya çıkmıştır. Biga civarında beliren bu isyanların kuvvetlerini etkisiz hale getirebilmek için Balıkesir’de bir ordu kurulmuştur. Vilayetin nahiyelerinde, başlarında kumandanların bulunduğu taburlar vazife almıştır. Memleketini seven pek çok din görevlisi gibi Abdülğafur Efendi de, bu harekâta yer almış ve onun kumandasında bir Balıkesir taburu oluşturulmuştur. Balıkesir’de kurulan ordu taburları Biga yolunda ilerlemiş ve asilere karşı taarruz girişiminde bulunmuşlardır (Albayrak, 1998, s:199-200). Abdülğafur Efendi, işgaller sonrası gerçekleşen isyanlar doğrultusunda dahi Milli Mücadele’ye olan inancını kaybetmemiş, kararlı tavrı ve cepheye sağladığı askeri hizmeti ile de başarılı olmayı ümit etmiştir.

Uzun bir aradan sonra 10-22 Mart 1920 tarihi aralığında da Balıkesir’de beşinci kez kongre toplanmıştır. Kongrenin toplanıldığı bu tarihlerde gündem Anzavur isyanının yarattığı olumsuz durumdu. Bunun yanı sıra Kuva-yı Milliye hakkında yolsuzluk iddiaları idi. Bu iddialar doğrultusunda, Heyet-i Merkeziye tarafından Abdülğafur Efendi bu işi tahkik etmek üzere yanında Maarif Müdürü Sabri Bey ile Gönen’e gönderilmiştir. Abdülğafur Efendi ve Sabri Bey tarafından hazırlanan rapora göre, Kuva-yı Milliye hakkında yolsuzluk dedikodularının tamamen uydurma haberler olduğu anlaşılmıştır (İlgürel, 1999).

Beşinci Kongre görüşmeleri devam ederken 16 Mart 1920 tarihinde İtilaf Devletleri tarafından İstanbul işgal edilmiştir. İstanbul’un işgali Balıkesir’de derin bir teessür etkisi yaratmıştır. Bu sebeple 18 Mart günü halk tarafından işgali protesto amaçlı Belediye Meydanı’nda toplanılmıştır. Bu esnada Balıkesir’de sıkıyönetim de ilan edilmiştir. Böylece bölgedeki idari teşkilatlanma daha bilinçli bir şekilde yürütülmeye çalışılmıştır. Kongre kapanışından bir gün önce 8 kişilik bir Heyet-i Merkeziye oluşturulmuştur. Bergama Cephesi’nde Hoca Abdülğafur Efendi görevlendirilmiştir. 22 Mart günü son toplantısının yapıldığı beşinci kongre, Şamlı nahiyesi delegesi Hafız İsmail Efendi ile Abdülğafur Efendi tarafından birer dua okunarak Balıkesir kongreler dönemine son verilmiştir (Albayrak, 1998).

Balıkesir’de düzenlenen yerel nitelikteki kongrelerde pek çok karar kayda alınmıştır. Karar defterine kayıt altına alınan hükümlerin sayısı 101’dir. Şunu da

belirtmek de fayda vardır ki; beş kararın numarası mükerrer verilmiştir. Bu şartlar altında, karar sayısı 106 olmaktadır (A. Bolak, 1990; Akarslan, 1996).

Karar Defteri'nde yer alan maddelerde, heyette ve cephe çalışanların isimleri geçmektedir, bu isimler arasında yine Abdülgafur Efendi'nin ismi de yer almaktadır. Abdülgafur Efendi'nin isminin zikredildiği Heyeti Merkeziye Karar Defteri'nin 10 Temmuz 1919 tarihli sayfa 10'da yer alan 14 numaralı kararına göre, Giresun Kuva-yı Milliye işe memuru refakatine levazım zabiti ve hesap memuru görevini üstlendiği için kendisine iki bin beş yüz kuruş maaş tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı defterin 12 Eylül 1919 tarihli sayfa 12'de yer alan 34 numaralı kararına göre ise, Temmuz kongresinin 14. ve 29. maddesine uygun olarak kendisinin merkezden seçilen 11 kişi arasında yer aldığı bilgisine erişilmekle birlikte, yine aynı kararın devamında nahiyelerden de birer zatın seçilmesi hususunda telefonla halkın bilgilendirilmesi kararı çıkmıştır (A. Bolak, 1990; Akarslan, 1998). Nitekim kongrelerde Iştın, Giresun nahiyesini temsil eden katılmıştır.

Tüm bu çabalar karşısında, Balıkesir halkı uzun bir süre Yunan Ordusu'nun şehre girmesini ve Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemesini önlemiştir. Ancak, Yunanlılar 30 Haziran 1920'de şehri işgal etmişlerdir (Selvi ve Cırık, 2020, s:91-92). İşgalin hemen öncesi Balıkesirli Kuva-yı Milliyeciler mal ve mülklerini bırakarak şehirden acilen çıkmak mecburiyetinde kalmışlardır. Milli Mücadele arkadaşlarıyla birlikte Abdülgafur Iştın da Anadolu'ya geçerek, Antalya'ya gitmiştir (Resim 2).

Resim 2. Balıkesirli Kuva-yı Milliyecilere ait Antalya'da çekilen bir fotoğraf (Ayhan, 1990, s:67).

Fotoğrafta numaralandırılmış olarak gösterilen kişiler 1) Mehmet Vehbi Bolak, 2) Sıtkı Yırcalı, 3) Abdülgafur Iştın, 4) Keçecizade Hafız Mehmed Emin, 5) Hulusi Zarbali, 6) Talat Ocaksız, 7) Balyalı Mustafa Çavuş, 8) Mustafa Nazım

Erdem, 9) Avşarlı Cafer Efe, 10) Hilmi Keçeci, 11) Mehmed Keçeci, 12)Şükrü Yırcalı.

4. Abdülgafur İştın'ın Meclisteki Faaliyetleri

4.1. TBMM'de Önermiş Olduğu Takrir ve Kanunlar

Türkiye'de ilk kez parlamenter sisteme 1876'da 1. Meşrutiyet'in ilanı ile geçilmiştir. 1878'de kapanan Osmanlı Parlamentosu, iç ve dış gelişmelerin etkisiyle 1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanı ile tekrar açılmıştır. 17 Aralık 1908'de açılışa katılan 230 milletvekili ile faaliyetlerine başlayan Meclis-i Mebusan, 1918'e kadar çalışma yapabilmiş, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından 21 Aralık 1918'de padişahın isteği doğrultusunda yeniden kapatılmıştır (Çolak, 2015).

Son Osmanlı Meclis-i Mebusan ise, 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başlamıştır. Bu meclisin en önemli icraatı, Misak-ı Milli'yi kabul etmiş olmasıdır. Böylece Anadolu'daki işgaller karşısında gerçekleştirilen milli eyleme direniş hareketleri yasallık kazanmıştır (Çolak, 2015). Misak-ı Milli'nin kabul edilmesi İtilaf Devletleri tarafından hoş karşılanmamış, İtilaf Devletleri bu hususta harekete geçerek, 16 Mart sabahından itibaren İstanbul'u resmen işgale başlamışlardır. İşgalin hemen ardından Meclis-i Mebusan basılmış, bazı milletvekillerini tutuklanarak sürgüne gönderilmiş, kaçabilen milletvekilleri ise Ankara'ya giderek Mustafa Kemal öncülüğünde TBMM'nin açılışında yerlerini almışlardır (Demirel, 2010).

Yaşanan gelişmeler üzerine, 23 Nisan 1920-11 Ağustos 1923 tarihleri arasında devam eden birinci dönem (TBMM Albümü 1920-2010, 2010, s:40) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 66 seçim bölgesinden 349 milletvekili, Osmanlı Mebusan Meclisi'nden de 88 milletvekilinin katılımıyla sayı 437'ye ulaşmıştır. Ancak "34 milletvekili meclise katılmadan istifa ettiğinden birinci dönemin toplam milletvekili sayısı 403'e düşmüştür"¹¹ (Çoker, 1993, s:39). "Karesi vilayetinden ise, 6 milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilmiştir" (TBMM Albümü 1920-2010, 2010, s:40). Bunlardan biri de Abdülgafur İştın'dır. Abdülgafur İştın, yapılan seçimlerde 9 Mayıs 1920'de 237 oy ile mecliste Karesi milletvekili olarak yerini almıştır (Abdülgafur İştın, Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi). Abdülgafur İştın'ın meclis konuşmaları incelendiğinde, hem kendisinin tek başına önerdiği veya diğer Karesi milletvekilleri ile beraber meclise sunduğu takrirler (önerge),teklifler bulunmakla birlikte, söz aldığı hususlar da önemlidir. Bu hususlarda toplam 59 adet konuşması mevcuttur. Mecliste giriştiği bu sözlü faaliyetle-

¹¹ Birinci dönem TBMM'ye milletvekili olarak seçilenlerin sayısı çalışmalara farklı bir şekilde yansımış, Rıdvan Akın eserinde bu husustaki farklılıkları tespit etmiştir. Bkz. (Akın, 2001). Birinci dönem TBMM hakkında kapsamlı bir çalışma olarak Ahmet Demirel'in eseri de incelenebilir. Bkz. (Demirel, 2011).

rinden 14'ü takrir (önerge), 35'i sözlü konuşma, 3'ü teklif, 3'ü sual ve 4'ü kapalı oturumlarda yapmış olduğu konuşmalardan ibarettir.

Birinci dönem TBMM'de yer alan milletvekilleri, çalkantılı bir devrede görev aldıkları için sorumlulukları oldukça ağırdır. Bu süreçte Batı Anadolu'nun Yunanlılar tarafından işgalinin devam ediyor olması mecliste bu hususu sık sık gündeme getirmektedir. Abdülgafur İştın da Yunan işgali mevzusunda, Hasan Basri Çantay ile birlikte, 13 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'ne ilk takririni sunmuştur. Bu takrir, Saruhan livasına bağlı olan fakat Yunan işgali dolayısıyla merkez-siz kalmış olan Bergama, Soma, Akhisar ve Kırkağaç kazalarının Karesi livasına bağlanmasına ilişkindir. Bu husus Dahiliye Encümeni'ne havale edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.15, C.2, 13.05.1920, s:282). İlerleyen süreçte de Abdülgafur İştın, Batı Anadolu'daki Yunan mezalimi üzerine meclise sunduğu takrir öner-geleri söz konusudur. Buna göre, Yunan işgalinin protesto edilmesini içeren bir takrir önergesini meclise sunmuştur. İçeriğinde, savaş dönemi olması dolayısıyla otorite boşluğundan faydalanan Yunanlıların Anadolu'daki sivil vatandaşları tutuklamaları ve Yunanistan'da farklı bölgelere esir olarak götürülen Türklere yapılan zulümlerin ifade edildiği takrir, mecliste pek çok milletvekili tarafından kabul görmüştür (TBMMZC, D.1, İ.154, C.2, 4.02.1922, s:218-219).

Yine aynı mevzuya istinaden, Yunanistan'da esir olarak bulunan Türklere Hilal-i Ahmer aracılığıyla gönderilen yardım paralarının Yunan hükümeti tarafından gasp edildiği gündeme gelmiştir. Abdülgafur İştın ve milletvekili arkadaşları Anadolu'daki Yunan mezalimi üzerine gündeme getirdiği bu hususta esir olan Türk vatandaşlarının bir an önce kurtarılması gereği üzerine meclise takrir verilmiştir. Oturum başkanının kararıyla bu mevzu Hariciye Vekâleti'ne sevk edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.173, C.1, 13.01.1923, s:317). Yine kendisinin aynı toplantıda öne sürdüğü bir takrir de düşman güçler tarafından işgale maruz kalmış binalar hakkındadır. Abdülgafur Efendi ve arkadaşlarının önerdiği bu takrir de oturum başkanı tarafından Dahiliye ve Müdafai Milliye Vekaleti'ne havale edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.173, C.1, 13.01.1923, s:317).

Abdülgafur Hoca, birinci dönem meclis faaliyetleri arasında dış politika dışında pek çok iç politikaya yönelik konuya da eğilmiştir. Söz aldığı konulardan biri sağlık kurumları üzerinedir. İştın, eczanelerin kesintisiz sağlık hizmeti sunmalarını sağlayan nöbet usulünü mecliste söz alarak değerlendirmiş ve bu hususta takrir önermiştir. Sağlık mevzusunda meclise taşınan bu hassasiyet, Sıhhiye Vekâleti'ne havale edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.144, C.2, 14.01.1922, s:50).

Meclise takdim ettiği mevzularından biri de ekonomi üzerinedir. Ekonomi ile ilgili de 1922 senesi bütçesinin meclise sunulmasını takrir olarak gündeme getirmiştir. Bu takrir de Maliye Encümeni'ne sevk edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.142, C.1, 9.01.1922, s:12).

Kendisinin de bir din görevlisi olması sebebiyle Abdülgafur İştın, taşra teşkilatında önemli rol oynayan ve üstlenmiş oldukları dinî sorumluluklar nedeni

ile halk üzerinde manevi bir etki yaratan müftüler hususunda da meclise bir takrir vermiştir. Fetva vermekle yükümlü olan Müftülerin yüce bir mevkiye layık olmaları gerekirken gerek mecliste, gerek resmi toplantılardaki itibarlarının yitirildiği ve bu makamın yeniden güçlendirilmesinin gerekliliği üzerine önlemlerin alınmasını vurgulamıştır. Önerilen takrir, mecliste çoğunluk sağlanarak kabul edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.149, C.1, 23.01.1922, s:119-120).

Karesi milletvekili İştın, “Mebusların müteahhitlik yapmamaları hakkında ki takrir” münasebetiyle de söz almış ve takririn kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Takrirden, meclis azalarının ticaret yapabileceği, ancak bir takım resmi makamlarla taahhüde girişmeleri meclis azalığıyla uygun olmadığından bir milletvekilinin müteahhitlik edemeyeceğine yönelik meclise teklif etmiştir (30.10.0.0/5-28-23, s:2-4; TBMMZC, D.1, İ.164, C. 1, 23.02.1922, s:114-116). Daha öncesinde de gündeme gelen bu takrir hususunda mecliste çok fazla gürültü çıkmış, pek çok milletvekili anlaşmazlığa düşmüştür. Meclisteki anlaşmazlıkların üzerine İştın tekrardan söz istemiş ve milletvekillerinin müteahhitlik yapmalarında maddi, manevi birçok sakınca olabileceğine yönelik örneklerle değinmiştir. Ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçmek için mecliste sunulan takrir, çoğunluk tarafından reddedilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.164, C.1, 23.02.1922, s:117-119).

İştın tarafından mecliste eğilinen bir diğer husus, Murakebe Encümeni programının yasama müzakeresi hakkındadır. Hükümetin kontrol heyetinin çalışma şartlarının belirlenmesi ile ilgili takrir verilmiş olsa da, bu teklif meclis tarafından reddedilmiştir. (TBMMZC, D.1, İ.20, C.1, 4.04.1922, s:516).

Abdülğafur İştın’ın gündeme getirdiği mühim bir takrir mevzusu da zabıt cerideleri üzerinedir. İşgallerden kurtulan mahallere zabıt ceridelerinin gönderilmesi hakkındaki takriri münasebetiyle mecliste yapmış olduğu konuşmada, uzun müddet düşman işgali altında kalan vilayetlerin çıkarılan kanunlardan haberdar olabilmesi için görüş belirtmiştir. Abdülğafur Efendi’nin bu önergesi mecliste kabul görmüştür (TBMMZC, D.1, İ.102, C. 1, 14.09.1922, s:48).

Nüfus meselesi de mecliste gündeme gelen konulardan arasındadır. Karesi milletvekili Abdülğafur Efendi ve arkadaşlarının verdiği takriri, Anadolu’daki nüfusun Meşrutiyet’ten beri azalmakta olduğu ve buna çare bulunması için özel encümen kurulmasını talep etmişlerdir. Ancak nüfusla ilgili mevzuyu lüzumsuz gören milletvekilleri karşısında, Karesi milletvekilleri meclise sundukları bu takriri geri çekmişlerdir (TBMMZC, D.1, 185, C.2, 1.02.1923, s:126-127).

26 Şubat 1923 tarihinde Balıkesir Dursunbey ilçesinin posta ve telgraf teşkilatı Milli Mücadele döneminde işgal altındayken tahrip olması sebebiyle bu teşkilatın yenilenmesi ve Balıkesir ile Dursunbey arasında bu teşkilatın işleme üzerine yine Abdülğafur Efendi ve arkadaşları meclise takrir vermiştir (BCA, 30.10.0.0/5-29-38, s:2-3).

Abdülğafur İştın'ın bir takriri de taltif ve terfiler hakkındadır. Daha önce-
sinde de mecliste gündeme alınan bu hususlara dayalı olarak merhum Ali Şükrü
Bey'in naaşını bulan Jandarma Teğmeni Kemâleddin Efendi'nin terfi ettirilmesi
hakkında Karesi milletvekilleri bir takrir vermiştir. Bu husus Bakanlar Kuru-
lu'na sevk edilmiştir (TBMMZC, D.1, İ.17, C.1, 3.04.1923, s:317).

Son olarak İştın tarafından meclise verilen takrir, TBMM'de görev alan Yazı
Kuru'na bir maaş ikramiye verilmesine dairdir. TBMM'nin mesaisinin çok
fazla olması sebebiyle Yazı Kurulu'nun hizmetlerine karşılık bir aylık maaş nis-
petinde ikramiye verilmesini teklif etmiştir. Bu takrir çoğunluk sağlanarak mec-
liste kabul edilmiştir. (TBMMZC, D.1, İ.24, C.2, 14.04.1923,s:146).

Abdülğafur İştın'ın "Ankara İlkokullarına Dair" (TBMMZC, D.1, İ.143, C.2,
12.1.1922, s:36), "Ayıntap Bölge Adliye Mahkemesi Âzasından Mevkuf Bulunan
Bir Zat Hakkında", (TBMMZC, D.1, İ.156, C.2, 24.2.1921, s:398; TBMMZC, D.1,
İ.157, C.2, 26.2.1921, s: 451),"Ankara Ziraat Müdürü'nün Hilafı Karar Aldığı
Harcırah" (TBMMZC, D.1, İ:20, C.4, 4.04.1922, s:518; TBMMZC, D.1 İ.65, C.2,
29.06.1922, s:160-162; TBMMZC, D.1, İ.136, C.3, 11.11.1922, s:467-468) hakkında
Meclis Genel Kurulu'nun ilgili vekâletlerine yönelttiği sual takrirleri de bulun-
maktadır.

Verilen takrirlerin yanı sıra Abdülğafur İştın ve diğer Karesi milletvekilleri
tarafından mecliste bir de rapor beyan edilmiştir. 15 Ekim 1922 tarihli bu rapo-
run esasına göre, Balıkesir kazalarından Erdek ve Bandırma ahalisine, Yunan
işgali sırasında ve sonrasında bölgedeki Türk yerleşim birimlerinde oluşturduğu
olumsuz şartlar dolayısıyla yardım yapılmasından bahsedilmiştir. Yine Milli
Mücadele'de Rumlar tarafından Türk halkının esir alınarak zulme maruz kaldığı
üzerine de bahsedilmiştir. Milli Mücadele sırasında Türk Zaferi gidişatı belli
olunca Rumlar bölgeyi yakıp, kaçmışlardır. Savaş sebebiyle anadolunun içlerine
kaçan Türkler ise, bölgeye geri gelmişlerdir. Ancak bölgeye geri gelen Türk hal-
kının perişanlığı ve yoksullukları sebebiyle onlara zirai yardım yapılması gerek-
liliği mecliste dile getirilmiştir (BCA, 30.10.0.0/80-529-7, s:1-23).

Yine Abdülğafur Efendi tarafından meclise önerilen kanun teklifleri de
mevcuttur. "Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi¹² Ailesine Maaş Tahsis Edilme-

¹² 1275'te (1858-59) Erzurum'un Tortum ilçesinde doğmuştur. İlköğrenimine memleketinde başlamıştır. Ardından Balıkesir'de bulunan dedesi Nüreddin Efendi'nin yanına gitti ve çeşitli hoca-
lardan ders alarak kendisini geliştirmiştir. Oradan İstanbul'a geçerek, 1888'de icâzet almıştır. Aynı
yıl açılan imtihanı kazanarak müderris oldu ve Fâtih Camii'nde ders vermeye başlamıştır. 1896
yılında İstanbul ruûsunu alan ve 1900'de Mekteb-i Hukuk Mecelle muallimliğine tayin edilen Mûsâ
Kâzım Efendi ardından Mekteb-i Sultânî akaid muallimliğine, Dârülfünun ve Dârülmuaallimîn
hocalıklarına getirilmiştir. 14 Şubat 1907 tarihinden itibaren kendisine Halep kadılığı görevi ver-
ilmiştir. Aynı yıl içinde Bâb-ı Meşihat Tedkik-i Müellefât Meclisi başkâtipliğine ve daha sonra bu
meclisin üyeliğine tayin edilmiştir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ardından Maarif Nezâreti'nde kurulan
Meclis-i Kebîr-i İlmî'ye, ayrıca Meclis-i Ayan'a üye olmuştur. Sadrazam İbrâhim Hakkı Paşa, Sadra-
zam Said Paşa, Sadrazam Said Halim Paşa ve son olarak Talat Paşa kabinelerinde şeyhülislâm olarak
görev yapmıştır. Evkaf Nezâreti vekillığında bulunmuştur. II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve

si”(TBMMZC, D.1, İ.94, C.1, 4.11.1920, s:278-279). “Vilayet Gelirlerinin Tahsili İçin Yapılan Harcamalar ve Önlemleri (TBMMZC, D.1, İ.190, C.1, 10.02.1923, s:251), hakkında meclise kanun teklifinde bulunmuştur.

4.2.Abdülgafur İştin’in TBMM’de Söz Aldığı Diğer Konular

Abdülgafur İştin’in TBMM’de önermiş olduğu tavrakir ve kanunların yanı sıra pek çok hususta da söz aldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere kendisinin TBMM’de 35 adet sözlü konuşması bulunmaktadır. “Men’i İsrifat Kanunu” (TBMMZC, D.1, İ. 91, C.2, 27.10.1920, s:216), “Zabtı Sabık Hülasası Üzerine” (TBMMZC, D.1, İ.93, C.1, 1.11.1920, s:255), “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” (TBMMZC, D.1, İ.114, C.2, 14.12.1920, s:370), “Celaleddin Arif Bey’in Yerine Adliye Vekâleti’ne Bir Vekil Seçilmesi”(TBMMZC, D.1, İ.115, C.2, 16.12.1920, s:393-394), “Bütçe Müzakeresi İçin Meclisin Haftada Üç Defa Geceleri ve Sabahları İçtima Etmesine Dair” (TBMMZC, D.1, İ.120, C.1, 23.12.1920, s:508), “İzmir Milletvekilliğine Seçilmiş Olan Fuad Bey’in Mazbatasına Dair” (TBMMZC, D.1, İ.120, C.1, 23.12.1920, s.503), “Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.127, C.1, 1.01.1920, s:118), “Ankara-Sivas Hattının Mahrukat İhtiyacı İçin Nafia Bütçesine Zam Yapılmasına Dair Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.137, C.1, 24.01.1921, s:357), “Umum Jandarma Kumandanlığı 1336 (1920) Senesi Bütçesinde Münakale İcrasına Dair Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.138, C.2, 24.01.1921, s:380), “Nafia Vekâleti Bütçesi’ne Dair Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.150, C.1, 14.02.1921, s:211, 221, 229), “Yol Yapımı Vergisi Hakkında Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.153, C.1, 19.02.1921, s:307), “Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesi” (TBMMZC, D.1, İ.154, C.2, 21.02.1921, s:347-348), “İç İşleri Bakanlığının Bütçesi” (TBMMZC, D.1, İ.155, C.2, 22.02.1921, s:366), “Adana ve Havalisinde Fransızların Kendi Lehlerine Rey Topladıklarına Dair Sual Takriri”(TBMMZC, D.1, İ.157, C.2, 26.02.1921, s:446), “Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesi” (TBMMZC, D.1, İ.159, C.1, 28.02.1921, s:516-518, 521, 533), “Hekimhan Kazası Namıyla Bir Kaza Kurulmasına Dair Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.39, C.2, 18.06.1921, s:408-409), “Diyarbakir Maarif Müdür ile Sultani Edebiyat Mualliminin Tebdili Sebeplerinin Beyanına Dair Maarif Vekâleti’nden İzahat İsteme” (TBMMZC, D.1, İ.109, C.1, 12.11.1921, s:188-190, 196, 200-201), “İstanbul’daki Fazahati Ahlâkiyeye Karşı Ankara’da Bir Beyanname Neşredilmesine Dair” (TBMMZC, D.1, İ.137, C.1, 31.12.1921, s:269-270), “Ankara İlkokulları Hakkında Takrir” (TBMMZC, D.1, İ.143, C.2, 12.01.1922, s:36), “Evkaf-ı Celâliye’nin Hükümetçe İdaresine Dair Kanun” (TBMMZC, D.1, İ.154, C.1, 4.02.1922, s:209-210), “İdare-i Kura ve Nevahi Kanun Layihası” (TBMMZC, D.1, İ.4, C.2, 7.03.1922, s:99-105; TBMMZC, D.1, İ.54, C.1, s:420-421), “Rusya’ya Tekikat-ı İlimiyede Bulunmak Üzere Gitmiş Olan Heyet” (TBMMZC, D.1, İ.5, C.1, 9.03.1922, s:120), “Merakib-i Bahriyeden Alınacak Rüsüm Hakkındaki Kanun”

“Terakkî Cemiyeti’ne üye olmuş, İslâm’a muhalif cereyanlarla mücadele etmek amacıyla Dârü’l-hikmeti’l-İslâmiyye’nin kurulmasında da etkili olmuştur. 1920’de vefat etmiştir” (Koca, 2006, s:221-222).

(TBMMZC, D.1, İ.27, C.1, 15.04.1922, s:178), "Karahisar Milletvekili İsmail Şükrü Efendi'nin İktisat Vekâleti'nden Olan İstizah Takriri" (TBMMZC, D.1, İ.34, C.4, 25.04.1922, s:409; TBMMZC, D.1, İ.35, C.1, 27.04.1922, s:429), "Nafia Vekili Feyzi Bey'in Yerine Vekil Seçimi Hakkındaki Tezkere" (TBMMZC, D.1, İ.46, C.3, 3.06.1922, s:130), "Emniyet-i Umumiye Bütçesi" (TBMMZC, D.1, İ.48, C.1, 5.06.1922, s:188-190,205; TBMMZC, D.1, İ.52, C.2, 11.06.1922, s:362-363), "Ankara Ziraat Müdürünün Hilâfı Karar Aldığı Harcırah Hakkındaki Soru Takriri" (TBMMZC, D.1, İ.65, C.2, 29.06.1922, s:160-162), "Harp Kazançları Komisyonları Mukarreratına Dair Maliye Vekâleti'nden Olan Soru Hakkında" (TBMMZC, D.1, İ.69, C.1, 6.07.1922, s:275-276), "Şûra-yı Evkaf Teşkilî Hakkındaki Tezkere" (TBMMZC, D.1, İ.78, C.1, 22.07.1922, s:468), "1922 Senesi Maliye Vekâleti Bütçesinin Heyet-i Umumiyesinin Müzakeresi Hakkında" (TBMMZC, D.1, İ.86, C.2, 17.08.1922, s:227-228), "1922 Senesi Şer'îye ve Evkaf Vekâleti Bütçesi" (TBMMZC, D.1, İ. 92, C.2, 28.08.1922, s:388, 403-404; TBMMZC, D.1, İ.93, C.1, 30.08.1922, s:421), "1922 Senesi Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti Bütçesi" (TBMMZC, D.1, İ.98, C.1, 7.09.1922, s:544-546), "Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin 1922 Senesi Bütçesi" (TBMMZC, D.1, İ.103, C.2, 16.09.1922, s:84-85), hakkında meclis kurulunda söz almıştır.

Karesi milletvekilleri içerisinde yer alan Abdülğafur İştın, gizli oturumlarda da görüşlerini dile getirmiştir. Gizli oturumlarda yaptığı konuşmaların ağırlığını ise dış ilişkiler, kanunlar ve ekonomi konuları oluşturmuştur (TBMMZC, D.1, İ.145, C.4, 5.03.1921, s:390; TBMMZC, D.1, İ.92, C.3, 13.10.1921, s:314; TBMMZC, D.1, İ.75, C.3, 17.17.1922, s:508; TBMMZC, D.1, İ.100, C.2, 11.09.1922, s:764).

Görüldüğü üzere, Abdülğafur İştın aktif olarak meclis çalışmalarına katılmış, pek çok kez meclis kürsüsünde söz alıp yeni kurulan Türk Devleti'nin gelişimi için fikirlerini paylaşmış bir milletvekilidir. Birinci dönem TBMM'de yer alan İştın, ülkesinin içerisinde bulunduğu sıkıntılara defalarca değinmiş, vatanına ve milletine daha iyi bir hizmet vermek için çabalamıştır. Kendisi din görevlisi kimliğiyle hiç bir zaman köşesine çekilmeyi düşünmemiş, siyasi olarak da zekasını kullanarak millet öncülük etmiştir.

Resim 3. Abdülgafur İştın Karesi milletvekiliyken çekilmiş bir fotoğrafı

(Aile fotoğraf arşivinden)

Aile arşivinden temin edilen bu fotoğrafta sağdan sola doğru ilk sırada 4. Kolordu Komutanı Kemalettin Sami Paşa, Karesi milletvekili Abdülgafur İştın, Ankara milletvekili Ali Fuat Cebesoy, Kayseri milletvekili Mehmet Atf Tüzün ve Burdur milletvekili Mehmet Akif Ersoy yer almaktadır. Fotoğrafın arka yüzünde 3 Ağustos 1922 tarihi göze çarpmaktadır. Bu tarihten yola çıkılarak yaptığımız araştırmalara göre, fotoğrafın Ali Fuat Cebesoy'un hatıralarında bahsedilen Büyük Taarruz öncesi Afyon Cephesi'ne TBMM'yi temsil etmek amaçlı giden heyete ait olduğu düşünülmektedir (Cebesoy, 2007).

Resim 4. Yine 3 Ağustos 1922 tarihinde Afyon Cephesi'nde Karesi milletvekili Abdülgafur İştın (ortadaki) dua ederken çekilmiş bir fotoğraf. Fotoğrafta, Ankara milletvekili Ali Fuat Cebesoy (sol tarafındaki), Kayseri milletvekili Mehmet Atıf Tüzün (sağ tarafındaki) yer almaktadır. (Aile fotoğraf arşivinden)

Milli Mücadele'nin en kritik dönemlerinde çekilmiş olan fotoğrafta, Abdülgafur İştın'ın öncülüğünde, Büyük Taarruz öncesi ordunun muzafferiyeti için dualar edildiği görülmektedir. Abdülgafur İştın siyasi kimliğiyle Afyon Cephesi'nde bulunmuş olsa da, askerlere manevi güçle destek olmak için dini kimliğini kullanmış ve Milli Mücadele'nin kahramanlarına moral sağlamıştır.

5. Sonuç

Balıkesir, hem Kuva-yı Milliye hem de İzmir'in işgalinden sonra başlayan Milli Mücadele döneminde, Batı Anadolu'daki Yunan ilerleyişi ve faaliyetlerine engel olmak için bir dizi çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalarda Balıkesirli sivil ve asker aydınlar birlikte organize olup hareket etmişlerdir. Adeta Doğu Anadolu'daki Erzurum Kongresi'nin Batı Anadolu'daki temel düşünce ve içerik olarak benzeridir. Balıkesirliler, İzmir'in işgali üzerine önce Müslüman ve gayrimüslim halkı içine alan bir çalışma içine girmişlerdir. Bu çalışmalar, İzmir'in işgali ile ilgili mitingler düzenlemek, aynı zamanda hem İstanbul Hükümeti'ne, hem de İtilaf Devletleri'ne telgraf çekmek gibi yasal protestolar şeklindedir. Yine İzmir'deki Yunan işgali ve eziyetleri üzerine düzenli toplantılar yapmak, İzmir ve İstanbul'daki gelişmeleri yakinen takip etmek de yapılan çalışmalar arasındadır.

Bu tür çalışmalarda, Balıkesir şehir merkezi başta olmak üzere bütün halk ile görevi gereği yakın teması olan Abdülgafur İştın öncü ve aktif bir rol oynamıştır. Hem Balıkesir merkezde hem de kazalarında Yunan ilerleyişine karşı gerçekleştirilen toplantılarda ortaya çıkan direniş hareketine halkın katkı ve

desteğini arttırmak için yoğun olarak çalışmıştır. Balıkesir Kuva-yı Milliye sürecindeki başarıda büyük oranda payı bulunmaktadır.

Abdülhafur İştin'in özellikle bu vatansever faaliyetleri Birinci TBMM döneminde de devam etmiştir. Bu mecliste gündeme gelen hususlarda önermiş olduğu takrirler ve yaptığı konuşmalarla meclisin en çalışkan milletvekilleri arasında yer almıştır. Söz alarak değerlendirdiği hususlar gerçekten de o gün olduğu gibi uzun vadede önemli ve dillendirilmesi gereken konular arasındadır. Milletvekilliği esnasında devam eden Türk Milli Mücadelesi'ne gönülden destek vermiş, halkı ve askerleri mutlak Türk Zaferi için motive etmiştir.

Bilgilendirme: Çalışmada çıkar çatışması yoktur.

6. Kaynaklar

Arşiv Vesikaları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.10.0.0/5-29-38,1923.

BCA, 30.10.0.0/80-529-7,1923.

BCA, 30.10.0.0/195-334-13, 1926.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü (DH. UMVM), 62/22, 11.2.1334 (19 Aralık 1915).

Gazeteler

İzmir'e Doğru, 30 Kasım 1919, No:5.

T.C. Resmi Gazete, 4.04.1921, Sayı:9.

Görüşülen Kişiler

Firuz Filiz Doğan ile 20.10.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Mehmet Faiz Arabacıoğlu 20.10.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Hakan Arabacıoğlu ile 20.10.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Araştırma ve İncelemeler

Akarşlan, M. (1996). Milli Mücadele Dönemi'nde Balıkesir'de Kamuoyunun Oluşması ve Hey'et-i Merkeziye Karar Defteri, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:17, 1-24.

Akarşlan, M. (1998). *Türk Milli Mücadelesi'nin Balıkesir Cephesi*, Ankara: Öteki Yayınevi.

- Akın, R. (2001). *TBMM Devleti (1920-923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İstanbul:İletişim Yayıncılık.
- Albayrak, M. (1998). *Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart-1919-2 Ağustos 1920)*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ayhan, A. (1990). İzmir'in İşgali Sırasında Balıkesir, *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Bolak, A.A. (1990). Balıkesir'de Kuvâ-yi Milliye Çalışmaları (Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi), *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Bolak, M.V. (1990). Milli Mücadele'de Balıkesir, *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Cebesoy, A.F. (2007). *Siyasi Hatıralar Büyük Zaferden Lozan'a Lozan'dan Cumhuriyete*, İstanbul: Temel Yayınları.
- Çarıklı, H. M. (1967). *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yi Milliye Hatıraları (1919-1920)*, Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çarıklı, T. (1990). "Balıkesir Harekât-ı Milliye Redd-i İlhak Hey'etince Tertip Edilen Kongrelerde Alınan Kararların Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşundaki Etkileri", *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Çelebi, M. (2019). Bir İtalyan Gazetecinin Kaleminden İzmir'in İşgali, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı: İzmir'in İşgali, Cilt:XIX, 131-154.
- Çoker, F. (1993). *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, Cilt III, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:6.
- Çolak, F. (2015). Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde İzmir Vekilleri ve Faaliyetleri, *Tarih Okulu Dergisi*, Y.8, Sayı:XXII, 189-212.
- Demirel, A. (2010). *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, A. (2011). *Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eren, M. (1990). *Balıkesir İl Müftüleri ve Tarihi Kitabeler*, Balıkesir: İnce Ofset.
- Gökbilgin, M.T. (2020). *Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İstanbul: Kronik Kitap.
- Gökçen, S. (2016). Milli Mücadele'de Yunan İşgallerinin Genel Karakteri, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23, 89-111.

- Gülmez, N. ve Önder, M. (2013). Alaşehir Kongresi'nde Bir Belediye Başkanı: Galip Bey, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 116-130).
- Iştın, A. (13.05.1920). Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.
https://www5.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_249_1_1.pdf 22.10.2022.
- Iştın, M.M. (14.11.1951-5.05.1954-9.05.1960). Hâl Tercümesi, TBMM Arşivi.
<https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/mazbatalar.sonuc> 23.10.2022.
- Iştın, M.M. (14.11.1951-5.05.1954-29.10.1957). Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.
<https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/mazbatalar.sonuc> 23.10.2022.
- İlgürel, M. (1999). *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karaca, F. (2000). "İmtiyaz Madalyası", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 22, İstanbul:Türk Diyanet Vakfı.
- Kepecioğlu, K. (1999). *Tarih Lûgati Osmanlı Tarih Deyimleri ve Temel Terimleri Sözlüğü*, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Koca, F. (2006). "Musa Kâzım Efendi", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:31, İstanbul:Türk Diyanet Vakfı.
- Konukçu, E. (2000). *Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özalp, K. (1998). *Milli Mücadele 1919-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özdemir, N. (2018). "Cumhuriyet Döneminde Yurttaşlık Bilincini Arttırmaya Yönelik Verilen Madalyalar", XVIII. *Türk Tarih Kongresi-Hatıralar, Biyografiler, Otobiyografiler-Tarihçilik*, Cilt: 7, 523-544.
- Özer, F. (1998). *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul Üniversitesi, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi).
- Sarıkoçuncu, A. (2007). *Milli Mücadelede Din Adamları I*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Selek, S. (2020). *Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Selvi, H. (2007). *İşgal ve Protesto: İzmir'in İşgali İle İlgili Protesto Telgrafları (15 Mayıs 1919-30 Temmuz 1919)*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Selvi, H. ve Cırık, B. (2020). Milli Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 162.
- Sofuoğlu, A. (1994). *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı.

şimşir, N. (2022). *Balıkesir'in Kuva-yı Milliye Kahramanlarından Zarbalı Hulusi Bey*, İstanbul: Post Yayınevi.

TBMM Zabıt Cerideleri Devre 1.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1989). *Ege'deki Sivîl Direniřten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uřak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Turan, M. (2006). *Yunan Mezalimi İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Üner, M. (2020). *General Kemal Balıkesir'in Kuva-yı Milliye ve İstiklâl Savaşı Hatıraları*, İstanbul: Post Yayınevi.

İnternet Kaynakları

<https://www.sabah.com.tr/sozluk/tarih/istanbul-medreselerinin-genel-adi-drul-hilfetil-aliyye-medresesi> 28.10.2022.